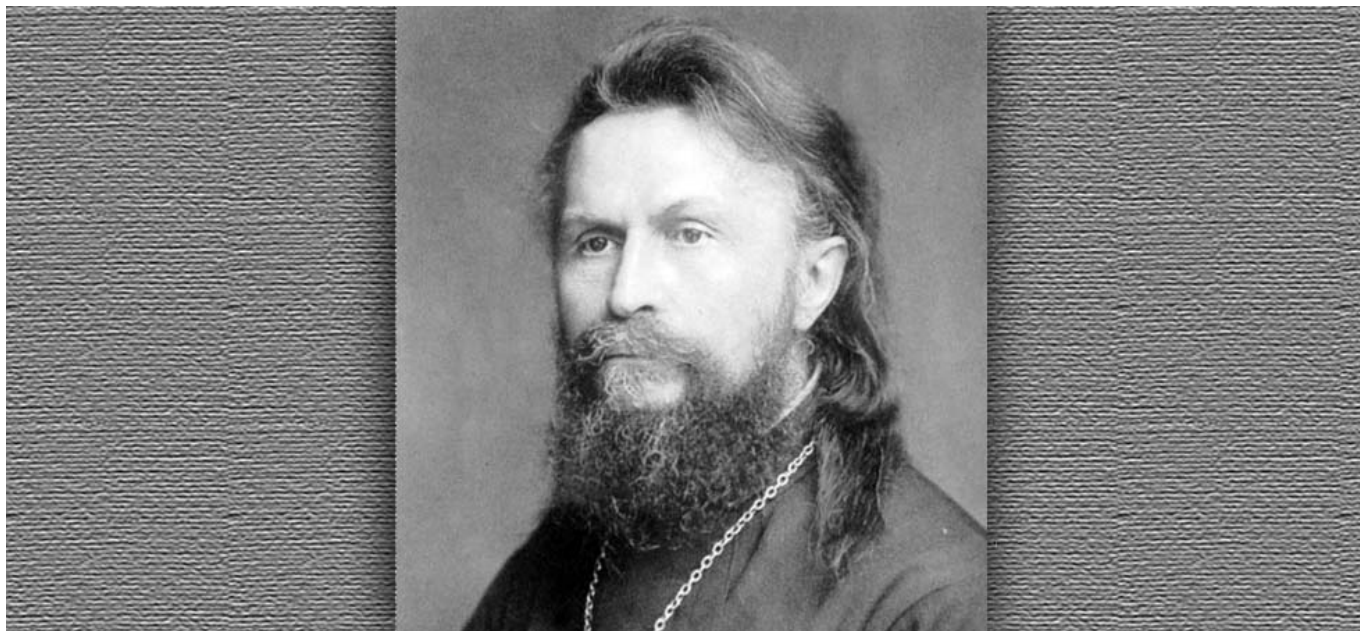
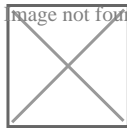

Ηρωϊσμός, άθλος, θρησκεία και διανόηση

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

Εκδόθηκε προσφάτως σε ελληνική μετάφραση το δοκίμιο του π. Σεργκί Μπουλγκάκωφ με τίτλο «Ηρωϊσμός και άθλος. Σκέψεις για τη θρησκευτική φύση της ρωσικής διανόησης». Επειδή, όπως έχω γράψει πολλές φορές, τα βασικά και μεγάλα σε έκταση έργα του Ρώσου διανοητή Σεργίου Μπουλγκάκωφ (1871-1944) παραμένουν ακόμη αμετάφραστα στην ελληνική, η έκδοση έστω ενός δοκιμίου του συγγραφέως, και μάλιστα από τα πλέον σημαντικά, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα εκδοτικό γεγονός.

- π. Σεργκί Μπουλγκάκοφ, *Ο ηρωϊσμός και ο άθλος*,
- μετ. Δημ. Τριανταφυλλίδη,
- εκδόσεις s@mizdat, Αθήνα 2015, σελ. 86
- ISBN 9786188156104

Για την ιστορία, το συγκεκριμένο δοκίμιο του Μπουλγκάκωφ είχε περιληφθεί στην συλλογή κειμένων υπό την επιγραφή Vekhi (= Ορόσημα, Σταθμοί), η οποία είχε εκδοθεί στην Ρωσσία το 1909. Η συλλογή περιείχε κείμενα του Ν. Berdiaeff (1874-1948), του Ιστορικού της Ρωσικής Λογοτεχνίας Μ.Ο. Gershenzon (1869-1925), του δημοσιογράφου Α.Σ. Isgoyev (1872-1935), του Καθηγητού Πολιτικής

Οικονομίας Β.Α. Kistiakovsky 1869-1920), του οικονομολόγου Ρ. Strouve (1870-1944) και του Καθηγητού Φιλοσοφίας S. Frank (1877-1950).

Στο δοκίμιο αυτό ο Σ. Μπουλγκάκωφ ανιχνεύει την θέση της Διανόησης στην ρωσική κοινωνία κατά τα χρόνια μετά την πρώτη ρωσική επανάσταση (1905), η οποία «ανέπτυξε τεράστια καταστροφική ενέργεια αλλά οι δημιουργικές της δυνάμεις αποδείχθηκαν πιο αδύναμες από τις καταστροφικές» (σ. 18), οι οποίες πάντως είναι λιγότερο δημιουργικές, παρά την περί αντιθέτου αντίληψη του μεγάλου Ρώσου διανοούμενου Μ. Μπακούνιν (σ. 45).

Αφού προηγουμένως αναφερθεί στους παράγοντες που διαμόρφωσαν την ρωσική Διανόηση, δηλαδή την δράση και την ψυχοσύνθεσή της (σ. 21), ο Μπουλγκάκωφ θα μιλήσει εκτενώς για την παρουσία του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού κυρίως στην ρωσική Διανόηση με τον οποίο αυτή «είναι διαποτισμένη» (σ. 27). Προσδιορίζοντας περαιτέρω αυτήν την σχέση ο συγγραφέας σημειώνει: «Η επιρροή του δυτικού Διαφωτισμού, της θρησκείας της ανθρωποθεότητας και της αυτοθεοποίησης βρήκε στις ρωσικές συνθήκες ζωής έναν αναπάντεχο μα πανίσχυρο σύμμαχο» (σ. 38).

Ο επηρεασμένος από τον Διαφωτισμό Ρώσος διανοούμενος έχει σαν όνειρο, κατά τον Μπουλγκάκωφ, «να γίνει σωτήρας της ανθρωπότητας» (σ. 39), αφού άλλωστε είναι γνωστό ότι «κάθε ήρωας έχει το δικό του τρόπο σωτηρίας της ανθρωπότητας» (σ. 40). Αλλά στην περίπτωση αυτή ο ηρωϊσμός είναι «μία αρχή που δεν ενώνει αλλά που χωρίζει» (σ. 42). Αυτή η ηρωϊκή κοσμοαντίληψη της Διανόησης συνεπάγεται, κατά τον Μπουλγκάκωφ, «την περιφρόνηση των πατέρων, την αποστροφή προς το παρελθόν» (σ. 63).

Αντιθέτως, καταγράφεται από τον Σ. Μπουλγκάκωφ η έννοια του χριστιανικού ασκητισμού που ενέχει και αυτός ένα ηρωϊκό περιεχόμενο, αλλά εντελώς διαφορετικό από το ηρωϊκό περιεχόμενο που παρουσιάζει η Διανόηση (σ. 53, σσ. 66-67).

Εν συνεχεία, και με αφορμή τον αθεϊσμό των Ρώσων διανοουμένων της εποχής του, ο Μπουλγκάκωφ συζητεί την σχέση της Διανόησης με την εκκλησιαστική ζωή. Γράφει μεταξύ άλλων: «Οι διανοούμενοι συχνά επικρίνουν τα πολυάριθμα έλκη της εκκλησιαστικής ζωής, τα οποία σε καμία περίπτωση δεν θέλουμε να υποτιμήσουμε ή να αρνηθούμε (εξάλλου, όλες οι θετικές πλευρές της εκκλησιαστικής ζωής παραμένουν για την Διανόηση ακατανόητες ή άγνωστες). Έχει όμως η Διανόηση όντως δικαίωμα να ασκεί τέτοια κριτική στην εκκλησιαστική ζωή, όσο η ίδια παραμένει αδιάφορη ή αρνείται για λόγους αρχής τη θρησκεία, όσο αντιμετωπίζει τη θρησκεία ως σκοτάδι ή ηλιθιότητα;» (σ. 77).

Παρά ταύτα, ο Μπουλγκάκωφ, επειδή θεωρεί ότι «η Διανόηση έχει υψηλές θρησκευτικές δυνατότητες» (σ. 80), και συγχρόνως αποτιμά ότι «ο ανάπηρος μαξιμαλισμός της Διανόησης είναι αποτέλεσμα της θρησκευτικής διαστροφής» (σ. 80), διατυπώνει τον ισχυρισμό ότι η Διανόηση έχει μία ιδιαίτερη θρησκευτική φύση που μπορεί να θεραπευθεί όπως ο ευαγγελικός δαιμονισμένος «ο οποίος θεραπεύτηκε από τον Χριστό» (σ. 81). Είναι ευνόητο ότι η «ίαση» που προτείνει εδώ ο Μπουλγκάκωφ έχει ως αφετηρία το γνωστό έργο του Ντοστογιέφσκι «Δαιμονισμένοι».

Σε μία γενική αποτίμηση, νομίζω ότι εκτός της ιστορικής αξίας της μετάφρασης του παρόντος δοκιμίου, μπορεί να ανιχνεύσει κανείς, και μάλιστα το ελληνικό αναγνωστικό κοινό, τις παρόμοιες επιρροές που ασκεί οψίμως και ετεροχρονισμένα ο ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και στην ελληνική Διανόηση και στην ελληνική κοινωνία του 20ου αι. Με την διαφορά ότι στην Ρωσία οι διανοούμενοι επέδειξαν και μία «ηρωϊκή» συμπεριφορά, πράγμα που δεν χαρακτηρίζει ιδιαιτέρως την ελληνική Διανόηση, η οποία, σε πολλές περιπτώσεις, παραμένει αποκομμένη από την κοινωνία και την ζωή.

Ακολουθεί απόσπασμα από το βιβλίο:

Η Ρωσία έζησε την επανάσταση. Η επανάσταση αυτή δεν έφερε εκείνο που περίμεναν απ' αυτή. Τα θετικά αποτελέσματα του απελευθερωτικού κινήματος παραμένουν ωστόσο, κατά την άποψη πολλών, τουλάχιστον μέχρι σήμερα προβληματικά. Η ρωσική κοινωνία, εξαντλημένη από την προηγούμενη ένταση και τις αποτυχίες, είναι μουδιασμένη, απαθής, νιώθει πνευματικά διαλυμένη και είναι καταθλιπτική. Το ρωσικό κράτος δε δείχνει προς το παρόν σημεία ανανέωσης και ενίσχυσης, τα οποία χρειάζεται τόσο πολύ, και, θαρρείς σαν βασίλειο του ύπνου, όλα πάλι έχουν παγώσει, αλυσοδεμένα μέσα στη διαρκή χαύνωση. Η ρωσική κοινωνία, αμαυρωμένη από τις πολυάριθμες θανατικές εκτελέσεις, την ασυνήθιστη αύξηση της εγκληματικότητας και τη γενικότερη έκπτωση της ηθικής, οπισθοδρόμησε ολοταχώς. Η ρωσική λογοτεχνία είναι

περιλουσμένη από το θολό κύμα της πορνογραφίας και των εντυπωσιοθηρικών προϊόντων. Υπάρχει κάθε λόγος να πέσει κανείς σε κατάθλιψη και να διατυπώσει βαθιές αμφιβολίες αναφορικά με το μέλλον της Ρωσίας. Σε κάθε όμως περίπτωση, τώρα, μετά απ' όλα όσα ζήσαμε, είναι αδύνατη τόσο η αφελής, αν και συμπαθητική πίστη των σλαβόφιλων, όσο και οι ροζ ουτοπίες της παλιάς σχολής των δυτικίζόντων. Η επανάσταση έχει θέσει εν αμφιβόλω την ίδια την ικανότητα επιβίωσης της ρωσικής κοινωνίας και του ρωσικού κράτους· αν δεν λογαριαστούμε με αυτή την ιστορική εμπειρία, με τα ιστορικά μαθήματα της επανάστασης, δε μπορούμε να κάνουμε καμιά υπόθεση για τη Ρωσία, δεν μπορούμε να επαναλάβουμε τις οπισθοδρομήσεις ούτε των σλαφόβιλων, ούτε των δυτικίζόντων.

Μετά την πολιτική κρίση ξέσπασε και η πνευματική κρίση, η οποία απαιτεί βαθιά, επικεντρωμένη σκέψη, αυτοανάλυση, αυτοέλεγχο, αυτοκριτική. Αν η ρωσική κοινωνία όντως είναι ακόμη ζωντανή και ικανή για ζωή, αν κρύβει εντός της τον σπόρο του μέλλοντος, τότε αυτή η ικανότητα για ζωή θα πρέπει να εκδηλωθεί πριν απ' όλα και πάνω απ' όλα στην ετοιμότητα και την ικανότητα να διδαχθεί από την ιστορία. Γιατί η ιστορία δεν είναι απλά η χρονολόγηση, η οποία παραθέτει τη διαδοχή των γεγονότων, είναι η εμπειρία ζωής, η εμπειρία του καλού και του κακού, η οποία αποτελεί την προϋπόθεση της πνευματικής ανάπτυξης, και τίποτα δεν είναι τόσο επικίνδυνο, όσο η νεκρική ακινησία των μυαλών και των καρδιών, ο έμμεσος συντηρητισμός, κατά τον οποίο ικανοποιούνται από τις οπισθοδρομήσεις ή απλά παραιτούνται των μαθημάτων της ζωής, με την κρυφή ελπίδα για μια νέα «ανάταση των διαθέσεων», αυθόρμητη, τυχαία, ασυνείδητη.